

# K ŘÍZENÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ ZA BRANNÉ POHOTOVOSTI STÁTU

V současné době, a tím více v budoucí možné válce, má značný význam při realizaci předností socialistického společenského řádu takové řízení národního hospodářství, které dokáže využít pro obranu socialismu všechny zdroje společnosti s maximální efektivností.

K tomu, aby subjekty tohoto řízení mohly dobře plnit své úkoly, potřebují včasné a pravdivé informace o situaci ve společnosti a národním hospodářství. Praxe mnohokrát potvrdila, že dobře organizovaný informační systém, je-li účinně využíván, může podstatně zvýšit efektivnost sil řízených jeho prostřednictvím. Ve svém článku se vzhledem ke složitosti a obsáhlosti této problematiky budu zabývat jen některými stránkami tohoto procesu.

## Válečný informační systém

Zkoumání procesů řízení válečného hospodářství je vždy spojené s nutností analýzy příslušných informací. Pojem informace může v této souvislosti vystupovat jako elementárnější a významnější než pojem řízení, neboť proces řízení je složen z informačních procesů, které probíhají v člancích systému řízení.

Sovětská filozofova B. S. Ukrajincev a N. I. Žukov a další vyjadřují tuto závislost tezí: „... informace je funkční vlastností systému řízení. Pojem informace a řízení se vzájemně podmiňují. Bez informace není řízení a bez procesů řízení nemá smysl hovořit o informaci ve vlastním smyslu tohoto slova“.

Řízení mírového a válečného hospodářství je tak složité, že empirické zkušenosti, intuice a zdravý rozum ve většině případů rozhodování nezabezpečují přijetí alespoň bezchybných, tím méně optimálních rozhodnutí a správný výběr prostředků a metod k jejich splnění. Podle některých sovětských autorů je pod-

stata problému v následujícím: aby bylo možné se rozhodnout, je nutné mít k dispozici informace o skutečném stavu řízených objektů. Avšak i prosté zdvojení počtu, např. průmyslových objektů, bez zvyšování jejich kvality způsobilé, že množství informací v řízení vzrůstá čtyřikrát.

Jedním z vážných rozporů současné doby je protiklad mezi neustále se zvyšující dynamikou všech činností, které souvisí s vedením války a řízením válečného hospodářství, odvozených od stupně realizovaných výsledků vojenského výzkumu a narůstajícím množstvím informací, obíhajících v systémech řízení a velení. Pokud nebude tento protiklad řešen, může způsobit snížení efektivity řízení válečného hospodářství a vytvořit hlubokou disproporci.

S růstem dynamiky bojových činností vzrůstá i odpovědnost rozhodování, neboť času k napravení chyb bude stále méně. Úzká souvislost mezi kvalitou rozhodování a kvalitou informací, na jejichž základě se rozhodnutí přijímá, je zřejmá.

Základní systém řízení obrany země je vytvářen jednotlivými radami obrany, počínaje Radou obrany státu, přes rady obrany republik, krajů až po rady obrany okresů. Rady obrany všech stupňů jsou orgány federace a od nich vycházejí i základní impulsy pro příslušné orgány (ústřední federální a republikové, krajské a okresní) při řízení společnosti a národního hospodářství za branné pohotovosti státu.

Základní vertikální řídící linky rad obrany odpovídá i zpětná vazba, kterou je informační systém rady obrany. Tento systém je základem válečného informačního systému.

Aby řízení společnosti a národního hospodářství mohlo jako celek plnit úkoly za branné pohotovosti státu, je nutné zajistit jejich komplexní a včasnou informovanost. Proto musí být zajištěna na všech stupních řízení návaznost ostatních informačních systémů na informační systém rad obrany. Jde o horizontální návaznost informačních systémů orgánů a organizací, budovaných již v míru, které by za branné pohotovosti státu zůstaly v činnosti, a dále o návaznost informačních systémů, které budou realizovány teprve za branné pohotovosti.

K pochopení obsahu válečného informačního systému a místa jednotlivých informačních systémů (podsystemů) je účelné strukturalizovat tento systém z hlediska způsobu a jednotlivých linií řízení za branné pohotovosti státu. To umožňuje specifikovat šest hlavních informačních podsystemů válečného informačního systému: rad obrany, politický, politickosprávní, vojenský (včetně Civilní obrany), bezpečnostní a sociálně ekonomický.

Tomuto členění odpovídá i členění informací v něm obsažených z hlediska jejich obsahu na informace:

- **politické**, které jsou získávány mimo území státu a informace získávané z politického systému vlastního státu,

- **politickosprávní**, které vznikají a jsou v oběhu především v systému národních výborů až po národní a federální vlády a vztahují se k politickosprávním činnostem národních výborů,

- **vojenské** (specifické informace), které získává a zpracovává armáda a týkají se činnosti polních vojsk a teritoriálních složek,

- **bezpečnostní**, které se vztahují k bezpečnostní politice a zabezpečují především vlastní potřebu orgánů ministerstva vnitra,

- **sociálně ekonomické**, které představují rozsáhlý informační fond o stavu a vývoji společnosti a národního hospodářství. Patří sem informace o úkolech

a plnění rozpočtového plánu, válečného hospodářského plánu, o zabezpečení pracovních sil, obyvatelstvu a další informace sociálně ekonomického charakteru. [Tyto informace zabezpečují podle zákona orgány státní statistiky.]

Mezi informace, které válečný informační systém využívá, patří také informace **charakterizující podmínky**, ve kterých pracují jednotlivé subjekty řízení (např. informace o teritoriu, počasí, geografických poměrech, meteorologické situaci apod.).

Členění válečného informačního systému na informační podsystémy neodpovídá jednoznačně členění informací, které jsou v nich obsažené. Např. informační podsystém Civilní obrany obsahuje informace vojenské, politické, bezpečnostní a sociálně ekonomické a podobně informační podsystém politický obsahuje informace sociálně ekonomické, vojenské, politickosprávní, bezpečnostní apod.

Jednotlivé informační podsystémy využívají pro svou činnost obsahově různé informace, v nichž významově převažují informace, ve kterých jde o funkční poslání systému, resp. podsystému řízení, zabezpečující příslušný informační podsystém. Tyto informace si informační podsystém většinou zajišťuje sám zpětnou vazbou mezi subjekty a objekty řízení.

Informační podsystém rad obrany je především územním informačním podsystémem, který prostřednictvím svých orgánů zabezpečuje komplexní informace o situaci na teritoriu příslušné rady obrany. Jeho základním stavebním prvkem je okres. V tomto podsystému jsou informace z jednotlivých odvětví národního hospodářství, které vzhledem ke komplexnímu pojetí informačního podsystému rad obrany se podílejí na vytvoření komplexní informace.

Pro řízení národního hospodářství za branné pohotovosti státu jsou nejdůležitější sociálně ekonomické informace, které představují značně objemnou část informací válečného informačního systému. Tyto informace shromažďuje a zpracovává za branné pohotovosti státu především státní statistika, ale i jednotlivé resorty (podniky, střední články, ministerstva), národní výbory a Civilní obrana.

Politickému, politickosprávnímu, vojenskému, bezpečnostnímu a informačnímu podsystému rad obrany v podstatě odpovídá jeden nebo určitý, omezený počet subjektů řízení, tj. politickému informačnímu podsystému odpovídá příslušný stranický orgán, politickosprávnímu příslušný národní výbor, vojenskému příslušná teritoriální vojenská složka nebo stupeň velení apod. Situace u těchto podsystémů je podstatně jednodušší ve srovnání s informačním podsystémem sociálně ekonomických informací. Subjektů a objektů řízení v této oblasti je velký počet, některé jsou řízeny ústředními (např. průmysl) a jiné místními orgány. Tyto okolnosti, tj. velký počet a různá podřízenost objektů a subjektů řízení v národním hospodářství, znesnadňuje a komplikuje řešení problematiky sběru a zpracování informací, zejména v případě narušení toku sociálně ekonomických informací např. v období hromadných jaderných úderů. Zároveň však vyžaduje včasné a odpovídající řešení.

Jediným orgánem, který v době míru a za branné pohotovosti státu soustřeďuje a zpracovává sociálně ekonomické informace v podstatě ze všech odvětví, je státní statistika (prostřednictvím orgánů v okresech a krajích — okresní oddělení a krajské správy).

Státní statistika tak plní za branné pohotovosti státu ve smyslu „Zásad řízení obrany ČSSR“ úkol zabezpečit sociálně ekonomické informace pro příslušné řídící orgány za celou oblast národního hospodářství.

Hlavními uživateli sociálně ekonomických informací za branné pohotovosti státu budou rady obrany, stranické orgány, federální a národní vlády, Státní (Česká a Slovenská) plánovací komise, federální a národní ministerstva, kraj-  
ské a okresní národní výbory a odvětvové orgány středního stupně řízení.

Rozhodujícím a integrujícím prvkem i v oblasti sociálně ekonomických informací jsou rady obrany všech stupňů, jako subjekty a objekty federálního, centralizovaného řízení obrany na celém území ČSSR, které prostřednictvím svých pracovních orgánů zabezpečují komplexní informaci o situaci na příslušném teritoriu.

### **Soustava sociálně ekonomických informací**

Soustava sociálně ekonomických informací připravená pro období branné pohotovosti státu (jako součást válečného informačního systému) představuje jádro informací o stavu a vývoji společnosti a válečného hospodářství.

Vytvářejí ji orgány státní statistiky v okresech, krajích, republikách a na úrovni federace. Tato soustava pracuje podle jednotné metodiky. Její organizační struktura a způsob zpracování informací umožňují získávat informace nejen za jednotlivé územní celky, ale i za jednotlivá odvětví. Má k tomu potřebné kádry pro sběr a zpracování informací, pro analytickou činnost a rovněž materiálně technické vybavení.

Úkolem soustavy sociálně ekonomických informací je v období:

- Zvýšeného ohrožení státu zajistit (kromě údajů, které jsou běžně v mírovém období vyhodnocovány statistickými orgány) v krátkých časových lhůtách údaje o výrobě vojenské techniky a materiálů potřebných pro její výrobu, údaje o pracovnících (vzhledem k odchodu vojáků v záloze povolovaných do aktivní vojenské služby), údaje o prostředcích, které zabezpečují převozy ozbrojených sil a materiálů přes naše území, údaje o zásobách některých základních druhů materiálu, jako jsou pohonné hmoty, paliva, léky, vybrané potraviny a spotřební zboží, údaje o spojovacích prostředcích a zdravotnických zařízeních apod.

- Bezprostředně po použití zbraní hromadného ničení zajistit statistické vyhodnocení následků tohoto napadení na obyvatelstvo a ekonomiku státu.

- Platnosti rozpočtového plánu zajistit pro orgány, které řídí válečné hospodářství, potřebné údaje o plnění rozpočtového plánu a podklady umožňující operativní zásahy těchto orgánů do výroby a služeb. Jde především o údaje o výrobě průmyslových odvětví, materiálně technickém zabezpečení vybraných výrob a služeb, údaje o činnosti dopravy, přepravě osob a materiálů, základní údaje o zemědělství, zásobování obyvatelstva základními druhy spotřebního zboží a vodou, poskytování zdravotnické služby obyvatelstvu, o činnosti místního hospodářství, výrobě stavebních hmot, o stavu rezerv, vývozu a dovozu ze zemí RVHP, o finanční a devizové situaci státu apod.

- Zpracování válečného hospodářského plánu, zajistit sběr, zpracování a vyhodnocení informací potřebných pro jeho sestavení, dále získat a vyhodnotit další souhrnné údaje, které umožňují koncepčnější řešení. Jde např. o některé základní materiálové bilance, bilanci pracovních sil, příjmů a výdajů obyvatelstva, stavebních a obnovovacích kapacit, finanční a devizovou bilanci apod.

- Platnosti válečného hospodářského plánu zajistit sběr a vyhodnocení informací o jeho plnění a provádět podle potřeby řídicích orgánů další statistická šetření.

Ke splnění těchto úkolů vydal Federální statistický úřad „Směrnici pro sestavování a předkládání státních statistických výkazů za národní hospodářství v době branné pohotovosti státu“ a stanovil výkazy a spěšná hlášení, která musí být v tomto období předkládána. Soustavu válečného výkaznictví v uvedeném období tvoří soubor statistických výkazů a spěšných hlášení, která jsou na rozdíl od výkazů zpracovávána v kratším časovém intervalu (denním, pětidenním apod.) a obsahují např. soubor vybraných sociálně ekonomických informací pro potřeby vrcholných orgánů řídících národní hospodářství v rámci tzv. „Operativního systému ekonomických informací“. Perspektivním způsobem předávání sociálně ekonomických informací orgánům státní statistiky je přechod od psané formy k progresivnější a rychleji doručitelné a zpracovatelné formě, kterou představuje děrná nebo magnetická páska.

Z jednotlivých fází informačního procesu je pro soustavu sociálně ekonomických informací nejkritičtější fáze sběru informací v okresech, která limituje možnosti celého systému. Podstata problému vyplývá z obtížnosti fyzického sběru informací při omezení poštovního styku a pohybu osob na území jednotlivých okresů a redukcí telefonního a dálkopisného spojení za branné pohotovosti státu. K vyloučení těchto nepříznivých vlivů zřizují okresní statistická oddělení v tomto období na území okresu několik sběrných středisek, převážně ve spádových obcích, do kterých jsou vykazující jednotky povinny doručit v určenou dobu písemná hlášení nebo výkazy. Sběrná střediska zkracují vzdálenost mezi vykazujícími jednotkami a okresními statistickými odděleními a umožňují doručit informace včas při využití dostupných prostředků přepravy.

Další fází je zpracování informací v okresním statistickém oddělení. Zde jsou po kontrole úplnosti a správnosti sumarizovány a zpracovány ve formě tabulek a přehledů s případným komentářem a analyzovány. V této formě jsou předávány okresním řídícím orgánům, tj. především radě obrany okresu, OV KSČ a ONV a dále jsou předkládány nadřízenému statistickému krajskému orgánu. Obdobným způsobem jsou sociálně ekonomické informace zpracovávány a předávány příslušným řídícím a statistickým orgánům v krajích, národních republikách a v ČSSR.

Tento způsob sběru, zpracování a předkládání sociálně ekonomických informací zabezpečuje komplexní informaci o sociálně ekonomické realitě pro ústřední orgány politického, hospodářského a státního řízení federace a republik a komplexní informaci pro územní řídící orgány krajů a okresů. Soustava sociálně ekonomických informací tak naplňuje základní požadavek centralizace řízení společnosti a válečného hospodářství za branné pohotovosti státu a současné posílení úlohy územních řídících orgánů.

**(Pokračování v příštím čísle)**